

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 16.

V Ljubljani, 31. avgusta 1888.

Letnik 1.

Razstava šolskih vrtov.

Glavni odbor c. kr. kmetijske družbe poslal je vsem vodstvom kranjskih ljudskih šol to le pismo:

Slavno vodstvo!

Podpisana c. kr. kmetijska družba priredi v proslavo štiridesetletnega vladanja Nj. vel. presvetlega cesarja veliko deželno sadno razstavo v Ljubljani, in sicer s posebnim oddelkom, ki bode obsejal zgol predmete iz šolskega vrtnarstva. Razstava bode od 17. do 21. oktobra t. l.

Razstava šolskih vrtov bode sestavljena iz načrtov šolskih vrtov, njih pridelkov in zlasti iz mladega drevja, vzgojenega po drevesnicah teh vrtov.

Podpisana družba si usoja s tem pismom vabiti slavno vodstvo, da se udeleži razstave in tako pripomore k občenemu uspehu ter ob enem pospeši domoljubno slavnost, katero priredi kmetijstvo kranjsko v proslavo presvetlega vladarja svojega.

C. kr. kmetijska družba kot razstavni odbor bode ob enem skrbela za obilo odlikovanj oskrbnikom šolskih vrtov, zlasti pa bode podarila

troje prvih odlikovanj

onim razstavnikom, kateri se izkažejo z dobrim načrtom svojega umno razdeljenega šolskega vrta in z izložbo na tem vrtu vzgojenih divjakov, podlog in drevesec iz vseh drevesečnih letnikov, ki so v šolskem vrtu uže zasajeni. Odlikovanje bode obstalo iz diplome, podpisane od gospoda deželnega predsednika kot prvomestnika deželnega šolskega sveta, iz srebrne svetinje in iz častnega darila v zlatu.

Podpisana c. kr. kmetijska družba si pa ob enem usoja slavno vodstvo najsrčneje prositi, da blagovoli prigovarjati posestnikom v šolski občini svoji, naj se obilno udeležé sadne razstave. Slavno vodstvo lahko tudi samo razstavi svežega sadja. Te razstave se namreč lahko udeležé v drugem oddelku tudi taki, ki nimajo posestva, in sicer, če pošljejo sadnih zbirek, zaznamenovanih z imeni, ki so običajna v njih kraji. S tem oddelkom razstave bomo začeli urejati slovenska sadna imena po Kranjskem.

Oglasila za udeležbo poslati je najkasneje do 20. septembra podpisani družbi, kjer se dobe tudi podrobnosti in razjasnila.

C. kr. kmetijska družba kranjska.

Opomba: Od raznih divjakov in sploh podlog za cepljenje bode poslati v razstavo po pet kosov, od cepljenecv pa po dva.

Razstava svežega sadja.

Važen oddelek velike deželne sadne razstave, katero priredi c. kr. kmetijska družba kranjska od 17. do 21. oktobra t. l. v Ljubljani, bode razstava svežega sadja. Razstavilo se bode lahko vsakovrstno sadje, posebno pa zimsko, in sicer jabolka in hruške.

Tej razstavi bode namen pokazati, kakšno sadje prideluje Kranjska, in katere sadne vrste se ob raznih razmerah najbolje ponašajo na Kranjskem. Z razstavo vred pa tudi pričnimo urejati slovenska sadna imena ter spravljati jih v soglasje z vednostnimi pomologijskimi imeni.

Ker je c. kr. kmetijski družbi kot razstavnemu odboru veliko do tega, da ne bodo razstavljene samo sadne vrste, ki so rasle na posestvih marljivih in umnih sadjarjev, ampak sploh vse vrste, zlasti jabolk in hrušek, ki rasto kje na Kranjskem, naj se kakor koli imenujejo, zato bodo razstavniki svežega sadja razdeljeni v dve skupini, in sicer :

- a) v razstavnike, kateri bodo razstavili sadje, ki so ga pridelali na svojem posestvu, in
- b) v razstavnike, kateri bodo razstavili večo zbirko sadja, ki so ga nabrali po vsej občini, po večji pokrajini ali po vsem okraji.

Prvi razstavniki bodo morali na zapisne pole, katere jim bode poslala kmetijska družba, zapisati ime vrste, ki je običajno v njih kraji, potem v kakšni legi in v kakšni zemlji rodi vrsta najraša, ali rodi pogostoma ali začne drevo roditi zgodaj ali pozno i. t. d.

V tej skupini je za odlikovanje določenih veliko srebrnih svetinj c. kr. kmetijske družbe in tudi deželnih častnih daril v srebru in zlatu.

Razstavniki druge skupine bodo pa k poslanim vrstam samo pripisali pravo domače ime vrste in, na kakšnem drevesu, na kakšni zemlji in v kakšni legi je raslo sadje. Ker ni treba, da bi bili ti razstavniki sadjarji, zato ne bodo dobili svetinj, ampak častna darila v srebru in zlatu.

Ker bode kmetijski družbi v razstavnih prostorih mnogo prirediti, naj nikar ne odlašajo oglasiti se oni sadjarji, kateri se mislijo udeležiti razstave.

Druge skupine, prosimo, naj se udeleže zlasti gg. učitelji.

Vsi, kateri oglašé, da mislijo poslati sadja na razstavo, dobodo o vseh rečeh v pravem času vsa pojasnila.

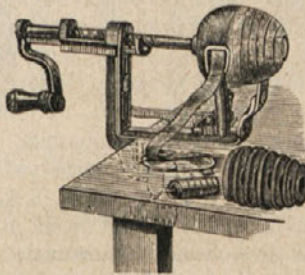
Vsake vrste bode poslati po 5 do 8 sadov ali plodov, velikih manj, majhnih pa več.

Glede pošiljanja svežega sadja za razstavo ravnati je tako le: Odtrgano sadje obriši dobro s kako mehko ruto, najbolje če z volneno. Potem zapiši vsaj na en sad vsake vrste s črnilom njeno ime. Jabolku zapiši ime na plat blizu rečlja (peclja), hruški pa blizu muhe. Kadar je črnilo uže suho, zavij vsak sad posebe v papir in potem spravi vse sadje med seno, najbolje če v otavo ali tudi med rezanico ali pleve v primeren zaboj ali tudi v košarno, v kateri misliš poslati sadje v Ljubljano. Kdor bode pošiljal sadje po železnici, naj ga pošlje toliko zgodaj, da pride za časa v Ljubljano. Vse druge reči bodemo objavili še v pravem času.

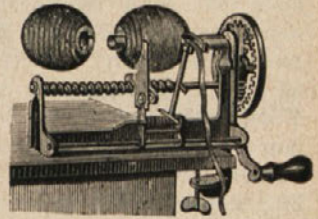
O stroji, ki lupi sadje.

Sadjarstvo postaja očitno vedno važnejša stroka kmetijska. Tudi pri nas vidimo, koliko se obrača na bolje, kajti veliko imamo uže sadnega drevja, in vedno več ga zasajajo. Nihče pa nikar ne misli, da bode vselej sadne pridelke tudi lahko dobro prodati. Marsikaterikrat se bode pripetilo, da ne bode mogoče sadja zvesti.

Kaj pa tedaj? Tedaj pa ga bode treba doma porabiti ali pa napraviti iz njega izdelke, ki se laže prodajo. Tak izdelek je posušeno sadje. Suho sadje za kupčijo pa mora biti lepo in okusno. Samo ob sebi se razume, da ne sme biti sušeno na dimu, ako naj bode okusno. A biti mora tudi lepo. K temu pa pripomore največ, če je snažno prirejeno, lepo zrezano in olupljeno. Olupljeno pa mora biti. Vsak ve, kako težko in počasno je lupiti z roko jabolka, hruške, breskve i. t. d., vrhu tega pa odpade tudi veliko, ako se delajo olupki predebeli. Vseh teh neprilik ni, ako se lupi sadje s strojem. Stroji lupijo zelo hitro in delajo olupke prav tanke.

Podoba 55.

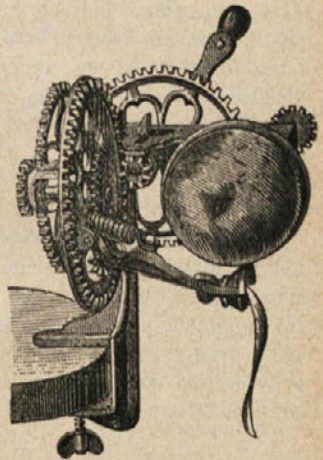
Podoba 56.

Podoba 55. kaže stroj, kateri ne lupi samo, ampak izdolbe tudi iz jabolka sredino, t. j. peške, in zreže jabolka na kolesca tako, da jih ni treba potem več rezati. Taka drobna kolesca suše se pa potem veliko bolje in hitreje nego debeli krlji. Tak stroj stoji 4 gld. 50 kr.

Podoba 56. kaže ravno tak stroj, ki je pa bolje izdelan ter odrine olupljeno jabolko kar sam. Tak stroj stoji 7 gld. 50 kr.

Za breskve mora biti stroj bolj močan in drugače izdelan (glej podobo 57.), stoji pa 9 gold.

Take stroje prodaja Fr. Schön, na Dunaji (Wien, II. Praterstrasse 78.)

Podoba 57.

Kako divjake vzrejati?

Sadjar mora pred vsem skrbeti, da dobo krepkih, zdravih divjakov. Če ti niso zdravi, dovolj močni, dobro zakoreninjeni, ne premladi, ne prestari za požlahtnjevanje, ne dobimo nikoli lepih in visokih dreves. Podloga razumnemu sadjarstvu so dobri divjaki. Te vzrejamo najbolje iz semena. Seme mora biti sveže in kaljivo, jederce v njem pa belo in sladkega okusa, nikakor pa ne sme biti pikro in gnilobno. To velja o vseh naših sadnih vrstah. Semena nabiramo lahko, kadar pripravljamo sadje za sušilo, kadar ga tolčemo ali uživamo. Tropine treba večkrat skozi sito presejati, dokler ne ostanejo sama semena ali peške. Tropinam, katere smo sušili na peči, ne kaže izbirati pešek, ker jih je mnogo uže nekaljivih. Zelo lepih in snažnih pešek dobimo, ako jih po obedih ali kedar jabolka in hruške režemo za sušenje, devamo na stran. Nekateri sejejo kmalu po prešanji peške s tropinami vred. Tega ni svetovati, ker malokdaj se posreči delo. Navadno zrabijo tropine toliko miši, da požro vse peške. Jeseni in prvi zimski čas nabiraj sadjar pešek. Da ostanejo kaljive, vložijo jih v zaboje s peskom, s prstjo ali s stolčnim ogljem plastoma, zaboj zakoplji potem 1 ^m/_l globoko v suho zemljo, da ne morejo miši do njega. Rano spomladi izkoplji zaboj in posej peške brž, ko je vreme ugodno. Če se kažejo uže cime, zadnji je čas, da poseješ peške. Sploh pa so peške

od krepkih in trdnih drevesnih vrst boljše mimo vseh drugih. Na suhem hranjene peške cimijo brez odeje malokedaj precej spomladi; kožica je tako izsušena, da se ne da precej premočiti. Sedaj misli nevednež, da takšne peške sploh ne bodo cimile, ker niso hitro spomladi, gre in izkoplje semena in tako uniči vse. Zemlja mora biti za divjake dobra, sicer ne morejo tam vzrasti krepki, lepi divjaki. Sejati moramo redko, ker tako dobimo divjakov, kateri imajo mnogo korenin ter rasto hitro. Zatorej svetujemo jeseni zemljo 60—80 centimetrov globoko prekopati ali rigolati in pognojiti z dobrim, močnim kompostom, ki se razstrosi po vrhu. Kedar greš sejat, naredi 6—10 $\frac{c}{m}$ globoke jamice po 50—60 $\frac{c}{m}$ narazen. V te jamice položi peške, pritisni jih z roko in pokrij 3 $\frac{c}{m}$ na debelo s kompostom. Takšne drevesnične gredice treba potem večkrat opleti in z razredčeno gnojnico politi; to pa le tedaj, kadar so drevesa nekoliko porasla. Vlage jim ne sme nikoli manjkati. Kdor jim hoče še bolj postreči, naj med drevesne vrstice ali sploh med nje vrže nekoliko kratkoslalnega, napol sprhlega hlevnega gnoja. Ta ohrani drevescem vlago tudi ob hudi suši, plohe jim ne škodujejo veliko, sploh pa imajo zmerom dovolj hrane. Če smo tako ravnali, ničesar zanemarili, potem so uže enoletni divjaki, ki so vsekakor več vredni nego dvoletni, za presajanje v drevesnico. Slabejša enoletna in zdrava drevesca pa treba izrjavati, ob koreninah obrezati, deblo jim prikrajšati in jih tako presaditi v dobro rigolano in pognojeno zemljo, to pa v vrste, v katerih stoje drevesca 6—8 $\frac{c}{m}$ drugo od drugega, vrste pa morajo biti narazen 60—70 $\frac{c}{m}$. Črešnje, slive, orehe kaže saditi precej, kadar se zreli odpadli.

Še enkrat ponavljamo resnico, da moramo pred vsem skrbeti za zdrave in močne divjake, ako hočemo vzrediti lepih visokih dreves, kakeršnih nam sedaj živo manjka. Divjakov je pa najbolje dobivati le iz pešek. Skrbimo torej za to. Na majhnem prostoru na vrtu vzredimo lahko vsako leto po tisoč divjakov. Ako jih pocepimo in presadimo, imamo v kratkem lepih mladih dreves. In teh smo potrebni, da stara onemogla drevesa nadomestimo z novimi, čilimi ter prazne prostore zasadimo z rodnim drevjem!

Raznotere vrtnarske reči.

Da se sadje ohrani zdravo, treba gledati, da do njega ne prihaja preveč zraka, še manj pa vlage in soparice. Prav nevarno in škodljivo je sadje hraniti v velikih kupih, kjer se zgreje in hitro gnije. Mraz ga sicer tudi uniči, pa nizka toplina kakih + 5° mu ugaja. Prostori, v katerih hranimo sadje, morajo biti suhi in čedni, v njih ne sme biti nobenih nesnažnih reči, katere rade gnijo. V suhem, pa bolj temnem hramu se sadje, če je na police položeno, a ne nakopičeno, še najbolje ohrani. Dobro je postaviti v kotu na tleh skledico, napolnjeno z apnom, ali celo s klorovim apnom, ker vleče požrešno iz zraka vso vlago na se. Amerikanci in Francozi pa hranijo jabolka tako le: V sodce naspo do dna do 10 palcev na debelo gipsa; nato denejo vrsto jabolk, potem naspo zopet gipsa i. t. d. do vrha. Zabite sodce shranijo na suhem kraji, in o veliki noči je sadje še prav mlado, lepo in zdravo. Gips namreč pije požrešno v se vlago, brez te pa ni gnilobe. Ker je gips tako silno važen v gospodarstvu, bodisi za gipsanje detelje ali za potresanje po gnoji in kompostu, priporočali bi pač, da bi ga naši sadjarji kupili nekaj centov (cent velja 1 $\frac{1}{2}$ gold.) in da bi po našem nasvetu shranili nekoliko bolj trpežnih trdnih jabolk. Spomladi bodo ta jabolka dobro prodali, gips pa jim bo prav dobro zalegel za gipsanje detelje.

Zalozba c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Odgovorni urednik Gustav Pirc.

Tisk J. Blaznikovih naslednikov.